

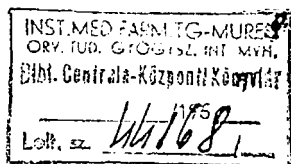
CÂTEVA DATE PENTRU ISTORICUL SPITALELOR DIN ARDEAL, BANAT ȘI PĂRȚILE UNGURENE ÎNAINTE DE 1869

DOCTORAT ÎN MEDICINĂ ȘI CHIRURGIE
PREZENTATĂ ȘI SUSȚINUTĂ ÎN ZIUA DE IULIE 1935

DE
BIASINI ALEXANDRU

23 MAY 2005

UNIVERSITATEA „REGELE FERDINAND I” DIN CLUJ
FACULTATEA DE MEDICINĂ

Decan : Prof. Dr. D. MICHAÏL

Profesori :

Clinica stomatologică (agr.)	Prof. Dr. ALEMAN I.
Microbiologia	” ” BARONI V.
Istoria Medicinii (agr.)	” ” <u>BOLOGA V.</u>
Patologia generală și experimentală	” ” BOTEZ A. M.
Clinica oto-rino-laringologică	” ” BUZOIANU GH.
Istologia și embriologia umană	” ” DRĂGOIU I.
Semiologie medicală	” ” GOIA I.
Clinica ginecologică și obstetricală	” ” GRIGORIU C.
Clinica medicală	” ” HAȚIEGANU I.
Medicina legală	” ” KERNBACH M.
Farmacologia și farmacognozia (supl.)	” ” POPOVICI GH.
Clinica oftalmologică	” ” MICHAÏL D.
Clinica neurologică	” ” MINEA I.
Igiena și igiena socială	” ” MOLDOVAN I.
Radiologia medicală	” ” NEGRU D.
Anatomia descriptivă și topografică	” ” PAPILIAN V.
Clinica chirurgicală } Medicină operatoare }	” ” POP A.
Fiziologia umană	” ” DRĂGOIU I. (supl)
Balneologia	” ” STURZA M.
Clinica dermato-venerică	” ” TĂTARU C.
Clinica urologică	” ” ȚEPOSU E.
Chimia biologică	” ” THOMAS P.
Clinica psihiatrică	” ” URECHIA C.
Anatomia patologică	” ” VASILIU T.
Clinica Infantilă	” ” POPOVICI GH.

JURIUL DE PROMOȚIE :

Președinte: D-l Prof. DR. VALERIU BOLOGA

Membrii:	{	” ” ” I. ALEMAN
		” ” ” GH. BUZOIANU
		” ” ” I. GOIA
		” ” ” GH. POPOVICIU

Supleant: DOCENT DR. TR. POPOVICI

INTRODUCERE.

O lucrare istorică completă despre spitalele din Ardeal, Banat și Părțile Ungurene nu exista până astăzi. Literatura medico-istorică în privința aceasta se rezumă în parte la dările de seamă mai vechi ale direcțiunilor spitalelor, în parte la unele articole scrise în limbile română, maghiară și germană de către doctorii Fabritius, Gusbeth, Glăvan, Pataky, etc. În sfârșit s'a lucrat în ultimul timp câteva teze de doctorat interesând istoria spitalelor.

Intr'o lucrare de Grosz Lipot tipărită în 1869, în care se fac propuneri pentru reorganizarea serviciilor spitalicești din fosta Ungarie, se găsesc răzleț foarte multe date istorice mai complete decât în oricare din lucrările amintite mai sus.

DI Profesor Bologa mi-a atras atențiunea asupra acestei cărți interesante și m'a însărcinat să strâng într'o teză toate informațiile privitoare la Ardeal, Banat și Părțile Ungurene. Acest lucru l-am făcut mai adăugând și niște informațiuni și din alte lucrări citate în bibliografie.

Înainte de toate trebuie amintit un fapt principal: încă din evul mediu existau în regiunile noastre instituții de ocrotire susținute mai ales de autoritățile eclesiastice, mai târziu și de cele comunale, care adesea se numeau „hospitale”. Acestea în nici un caz nu se pot confunda cu spitalele în înțeles modern. Ele erau azile pentru bătrâni, infirmi, călători, sau locuri de izolare pentru ciumați, leproși și sifilitici. O operă curativă nu se făcea în ele decât accidental și excepțional, o conducere medicală era inexistentă. Era acelaș fenomen, care se putea observa și în resturile Europei apusene, precum și în Sud-Estul ei (de ex. Principatele Dunărene, în care existau continuități cu vechile instituții de ocrotire bizantine).

Spitalele curative în înțeles modern au început să ia ființă

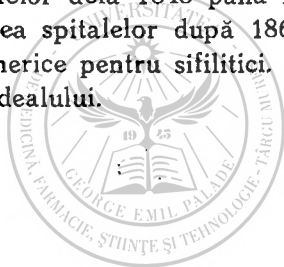
la noi abia în secolul al XVIII-lea în urma marelor reforme administrative și tendințelor demofile ale Mariei Terezia și ale lui Iosif II. Despre acestea însă va fi vorbă chiar în corpul tezei.

În orice caz însă trebuie amintit faptul, de altcum foarte firesc, că multe din aceste spitale „nouă” s’au greșit pe vechile „Hospitale”, lazarete și azile, cari în mod imperceptibil începuseră încă din secolul al XVII-lea să devie instituții curative medicale. Acest fapt îl putem verifica de ex. în istoria spitalelor din Cluj, Sibiu și Brașov.

PLANUL TEZEI.

1. Ingrijirea publică a bolnavilor în timpurile mai vechi.
2. Starea spitalelor înainte de 1848.
3. Ordonanțe oficiale înainte de 1848.
4. Spitalele existente în Părțile Ungurene înainte de 1848.
5. Starea spitalelor dela 1848 până la 1860.
6. Reglementarea spitalelor după 1860.
7. Spitalele venerice pentru sifilitici.
8. Spitalele Ardealului.
9. Concluziuni.
11. Bibliografia.

CATEVA DATE PENTRU ISTORICUL SPITALELOR DIN ARDEAL, BANAT ȘI PĂRȚILE UNGURENE ÎNAINTE DE 1869.

Îngrijirea publică a bolnavilor în timpurile mai vechi.

Prima dispozițiune generală a guvernului maghiar pentru îngrijirea publică a bolnavilor s'a luat în anul 1724, în înțelesul căreia fiecare comună este obligată să aibă grijă de bolnavii ei săraci. În anul 1786 s'a început întemeierea spitalelor din veniturile fondurilor așa numite „cassa parochorum”, formate cota parte din averile preoților muriți fără testament și din veniturile posturilor eclesiastice devenite vacante. Cu câțiva ani mai târziu, în 1775 s'a hotărât îngrijirea bolnavilor din familiile maieștrilor și calfelor din partea breslelor corespunzătoare. După publicarea patentei regale din 1814 toți bolnavii din Ungaria erau tratați și îngrijiți în mod gratuit în spitalele din Viena ca și cei de pe teritoriul Austriei în spitalele din Ardeal și Ungaria.

Starea spitalelor înainte de 1848.

Îngrijirea publică a bolnavilor se efectua în spitale, unde ele existau, unde nu, ea se făcea din partea medicilor oficiali, cari în timpul acela erau mai mult medicii săracilor decât organe sanitare. Afară de acestea, bolnavii se mai puteau trata și de puținii medici particulari sau de cei ai domeniilor mari. În spitalele existente se primeau numai bolnavii din regiunea respectivă, sau excepțional acei, cari au fost trimiși din partea vreunei autorități pentru urmarea unui tratament.

Ordonanțe oficiale înainte de 1848.

Ordonanțe, care s'ar fi ocupat mai pe larg și mai amănunțit cu îngrijirea publică a bolnavilor, n'au existat înainte de

1848, — mai mult numai niște principii generale, în ce privește primirea bolnavilor din Ungaria și Ardeal în spitalele provinciilor austriace și a celor din provinciile austriace în spitalele din Ungaria și Ardeal precum și tratamentul lor gratuit. — Aplicarea acestui principiu a suferit o modificare la bolnavi mintali, pentru că în timpul acela nu exista nici un azil pentru alienați în Ungaria sau Ardeal, deci cheltuelile îngrijirii alienaților din părțile ungare în spitalele austriace, au fost percepute prin consiliul gubernial din Ungaria.

Spitalele existente în Părțile ungarene înainte de 1848.

Nr. curent	Comuna	Fondare	Numărul paturilor	Felul spitalului
1	Arad	1795	40	judetean de fundație.
2	"	1834	15	izraelit
3	Oradea	1805	4	obstetrical
4	"	1802	100	judetean
5	"	1760	20	al călugărilor mizericordiani
6	"	1814	7	evreesc
7	Băița (jud. Bihor)	1833	4	pt. minieri
8	Careii-Mari	1846	6	orașenesc
9	" "	1848	24	pentru condamnați penali
10	Satu-Mare	1837	14	al călugărilor mizericordieni
11	" "	1842	6	al surorilor de caritate catolice

Starea spitalelor dela 1848 până la 1860.

În anul 1852 s'a precizat într'un decret imperial că cheltuelile eventuale ale bolnavilor și alienaților săraci din spitalele și casele alienaților, se pot plăti dintr'un fond al Statului. Pentru a asigura restituirea cheltuelilor acestea, s'au hotărât în anul 1855 următoarele principii:

Acele cheltueli de îngrijire, cari nu pot fi încasate pentru spitale, trebuesc restituite dintr'un fond anumit al provinciei respective unde aparține bolnavul, iar pentru străinii cari nu pot plăti, se restituie din fondul special al provinciei respective, unde aparține spitalul.

Spre finele anului 1855 acele principii, cari au reglementat primirea și îngrijirea gratuită a bolnavilor dintr'o alte provin-

cie, — așa numita reciprocitate, — s'au stins și cheltuelile îngrijirii bolnavilor săraci s'au restituit din fondul provinciei unde au domiciliat ei. Tot atunci au fost diferențiate spitalele publice de cele particulare. Spitalele publice au fost obligate să primească pe toți bolnavii cari se prezentau, dacă erau paturi libere, iar cele private au fost obligate la primirea numai acelor, pentru cari au fost instalate, cu excepția cazurilor în pericol de moarte și ale celor sifilitici.

Ministerul austriac a publicat în 1856 un regulament, care a conținut următoarele ordonanțe:

Numai acele institute pot beneficia în restituirea cheltuelilor neîncasate din fondul de Stat, ale căror instalațiune se arată potrivită. Deci aceste institute trebuiesc să fie:

1. Spitale adevărate și nu numai locuri de îngrijire.
2. Trebuiesc primiți atât bolnavii din localitate, cât și străinii.
3. Pentru îngrijire și tratament se pot încasa anumite taxe, aprobate din partea autorităților de Stat.
4. Toate încasările și cheltuelile trebuiesc introduse în condiți, cari pot fi controlate din partea autorităților respective.
5. Spitalele să fie sub controlul autorităților administrative, care se referă și asupra conducerii institutului, cât și a îngrijirii bolnavilor.

Reglementarea spitalelor după 1860.

Reorganizându-se consiliul gubernial maghiar, în anul 1863 s'a numit o comisie specială pentru controlarea imediată a spitalelor cari în fiecare an odată au fost obligate să înainteze un plan bugetar pentru anul următor, precizând toate încasările și cheltuelile.

Tot atunci s'au precizat și obligațiunile patronului față de muncitorul îmbolnăvit, ca și încasarea cheltuelilor pentru cei săraci.

Alienații mintali săraci au fost primiți fără excepție, iar cheltuelile lor de îngrijire au fost restituite din fondul de stat pentru cei autohtoni și pe cale diplomatică pentru cei din străinătate.

Prostituatele au fost obligate să se supună odată pe săptămână unui examen medical, iar cele găsite sifilitice au fost transportate în spitalul cel mai apropiat pentru tratament.

Îngrijirea condamnaților bolnavi s'a plătit din fondul autorității respective, care i-a arestat.

Cheltuelile îngrijirii excortaților, dacă nu s'au putut încasa, s'au restituit din fondul public.

Copiii sub 10 ani au plătit numai jumătatea taxelor de îngrijire.

Îngrijirea soldaților concediați și de rezervă dela anul 1867 înainte nu s'a mai plătit din partea ministerului de războiu, ci din partea autorităților civile respective.

Cheltuelile bolnavilor tratați în spitalele private au putut fi bonificate și din partea comunelor respective de unde au fost domiciliați bolnavii, dacă nu s'au putut încasa altfel.

În tabloul următor se evidențiază numai acele spitale din Banat și Părțile ungurene, care fiind publice, sunt supuse unei autorități de supraveghere.

Nr. curent	Orașul și felul Institutului	Anul fondării	De când e spital public	Secțiile	Paturi	Locuri pentru nebuni	Personalul medical	Personalul ajut.
1	Arad spital județean	1795 (În 1835 devine spital județean)	1859	Medic. și chirurgică	120	6	Medicul director și un medic secundar	7 infirmieri
2	Oradea spital județean	1802 (În 1806 reorganizat)	1859	Medicală, chirurgică și oftalmologică	140	5 camere	Medicul director și un medic secundar	5 infirmiere și 2 infirmieri
3	Timișoara spital orașesc	1726 (Ca spital civil)	1859	Medicală, chirurgică, venerică și obstetrică	100	4—6	Medicul dir., un medic secundar și un medic ajutor	12 infirmieri

Spitalele venerice pentru sifilitici.

Pentru a combate epidemiile de sifilis, s'au instalat provizoric spitalele venerice în diferite locuri cari s'au susținut de obicei 3 ani, sau în caz de nevoie și mai departe. În 1869 total 4 spitale venerice au existat în Ardeal, Banat și Părțile ungurene.

1. Cel mai veche era spitalul din *Lugoj*, fondat în anul 1830 cu 30 paturi.

2. Spitalul din *Cehul-Silvaniei* (jud. Sălaj) s'a întemeiat în 1862 cu 20 paturi (iar cel dela *Tășnad*, din acelaș județ a fost desființat în anul acela).

3. Spitalul din *Seini* (jud. Satu-Mare) s'a fondat în 1863 și instalat cu 40 paturi.

4. În *Sighetul-Marmației* spitalul veneric s'a fondat în 1865 cu 40 paturi pentru 3 ani, însă consiliul gubernial a prelungit timpul acesta, văzând nevoia lui.

Afară de cele înșirate a existat în 1869 în *Șimleul-Silvaniei*, (jud. Sălaj) un spital veneric privat, subvenționat de județ, și s'a luat în proiect fundarea unui spital veneric și în *Baia de Criș* (jud. Hunedoara), dar din cauza lipsei de bani n'a ajuns la realizare.

Spitalele Ardealului.

În Ardeal au existat în anul 1869 nouă spitale publice și opt spitale mai mici.

1. Spitalul public regnicolar „Carolina“ din Cluj.

S'a fondat în 1811 din partea dietei ardelene, iar numele de „Carolina“ l-a obținut cu ocazia vizitei împăratului Francisc I, al Austro-Ungariei cu împărăteasa Carolina Augusta în anul 1817, când au dăruit sume mari spitalului. (Cu ocazia aceasta s'a ridicat și obeliscul din piața Carolina, unde se afla spitalul). În acest spital au fost plasate secțiile medicale și chirurgicale ale Școlii medico-chirurgicale din Cluj cu câte 10—10 paturi. În 1856 s'a adăugat o secție oftalmologică cu 12 paturi, apoi o casă de naștere și o școală de moașe. Mai târziu tot în acest spital s'a înființat un fond pentru primirea de 4—6 nebuni, adică și o secție psihiatrică. În ce privește starea lui materială, spitalul „Carolina“, în anul 1869 a avut un capital fundamental de 180.000 florini și pentru întreținerea Clinicilor a căpătat o subvenție de stat, și anume anual 2100 florini.

2. Spitalul public regnicolar „Principele Schwarzenberg“ din Târgul-Mureș.

Fondarea acestui spital cu toate că s'a hotărît în dieta ardeleană în anul 1811, din cauza lipsei materiale la început s'a

susținut din subvențiuni mai mici. Mai târziu, atât prin ajutorul întregului județ, cât și prin subvențiuni particulare mai mari, (de ex. a Dr. Viola*), care dând 500 florini de aur, a cumpărat o casă frumoasă pentru spital), s'a mărit tot spitalul, conținând 60 paturi, având și o secție oftalmologică. În 1869 a avut un capital fundamental de 6.000 florini.

3. Spitalul public „Francisc Iosif” din Sibiu.

Spitalul acesta s'a întemeiat în 1841 prin câțiva orășeni mai bogați, dar clădirea s'a făcut numai în 1856. Numele spitalului derivă dela fundațiunea de 4000 florini, făcută de împăratul Francisc Iosif I. În 1869 dintre toate spitalele Ardealului, acesta era cel mai frumos și mai mare, având 120 paturi, împărțite în secții (chiar și de oftalmologie). Clădirea și instalarea spitalului a costat cam 150.000 florini. Capitalul lui fundamental (afară de 4000 florini, fundațiunea regală) a constat din 12.000 florini.

4. Spitalul public din Turda.

Baronul Naláczi Josif, prefectul județului Turda a dăruit în centrul orașului un teren frumos, ca să se clădească acolo un spital veneric pentru sifilitici. Pe el, cu ajutorul material al proprietarilor din județ și manual al comunelor, s'a clădit un spital public frumos cu 60—70 paturi.

5. Spitalul public din Făgăraș.

Spitalul acesta s'a întemeiat în 1852 ca un spital veneric pentru sifilitici, iar mai târziu prin subvențiuni de stat s'a mărit și în 1860 a devenit spital public cu 40 paturi.

6. Spitalul public „Francisc Iosif I” din Sfântu-Gheorghe.

Cu ocazia revoluției din 1848—49, adunându-se multe articole pentru aprovizionarea armatei și neconsumându-se, comunele județului au hotărât vânzarea lor și întemeierea unui spi-

*) Viola, născut în Targu-Murăș, devenise medic al curții în Iași.

tal cu ajutorul sumelor incasate. In 1851 s'a și realizat un spital frumos cu 64 paturi și cu un capital fundamental de 14.000 florini.

7. Spitalul public din Mercurea-Ciuc.

Intemeierea acestui spital s'a făcut în aceleași împrejurări ca și cel din Sfântu-Gheorghe, s'a clădit deasemenea în 1851 cu 48 paturi și cu un capital fundamental de 26.000 florini.

8. Spitalul public „Rudolf” din Dej.

In Dej a existat și înainte de 1848 un spital comunal, care obținând câteva fundațiuni s'a transformat în spital județean. In 1862 s'a clădit încă odată, instalându-se 60 paturi.

9. Spitalul public din Deva.

Spitalul acesta s'a întemeiat în 1856 din subvențiunile particularilor și din amende polițienești, fără vre-un capital fundamental mai important. In 1869 a fost instalat cu 60 paturi.

In afară de cele înșirate au mai existat opt spitale mai mici în Ardeal în 1869, și anume.

In Brașov (spital civil).

In Bistrița (spital orășenesc).

In Mediaș spital civil.

In Alba-Iulia (spital civil).

In Mociu (spital județean).

In Odorheiu (spital județean).

In Aiud (spital județean).

In Sighișoara (spital civil).

Pentru tratarea bolnavilor de ochi săraci exista mai de mult în Ardeal un medic oftalmolog regnicolar (între aceștia era și Ioan Piuariu-Molnar). Aceștia aveau reședință în Sibiu sau Târgu-Mureș sau Cluj. Aveau datoria să călătorească prin toată țara, dădeau consultații și la nevoie făceau operații. După moartea ultimului oculist al țării (1852) guvernul a înființat câte un spital stabil de oftalmologie în Cluj, Târgu-Mureș, Brașov și Sibiu.

O clinică obstetricală modernă s'a înființat abia în 1851 în

Cluj. Ea aparținea spitalului „Carolina”, stătea sub direcțiunea profesorului de obstetrică a școalei medico-chirurgicale și servea pentru învățământul obstetrical și al moașelor.

Încă în 1811 dieta ardeleană luase în discuție chestiunea ospitalizării nebunilor. În 1830 președintele guvernului baron Ioan Josika a lansat un apel, ca să se strângă fonduri pentru un ospiciu. Abia în 1858 s'a strâns printr'o loterie publică autorizată de guvernul, aproximativ 400.000 de florini. În 1859 s'a început zidirea marelui ospiciu din Sibiu pentru aproximativ 200 de bolnav. În 1863 s'a terminat lucrarea și ospiciul s'a deschis solemn.

După o statistică din 1867 s'au tratat în toate spitalele din Ardeal 9561 bolnavi. Între aceștia erau:

Nebuni	167
Boale de ochi	305
Nașteri	129
Copii născuți	131

După o altă statistică în Ardeal și Ungaria revenea în 1869 câte un spital public la 148.3 mîle pătrate. Întreaga Ungaria cu Ardeal avea cu totul 33 spitale publice (Ardeal în special 9).

Într-o primă fază, s-a realizat o analiză preliminară a
 datelor obținute în urma măsurărilor efectuate în cadrul
 proiectului. Scopul principal al acestei etape a fost să se
 verifice corectitudinea și consistența informațiilor
 furnizate de către echipa de teren. În urma analizei
 s-a constatat că majoritatea datelor sunt în concordanță
 cu informațiile primare și că nu există discrepanțe
 semnificative care să compromită validitatea rezultatelor.
 În continuare, se va realiza o analiză detaliată a
 datelor, cu scopul de a identifica tendințele și
 variațiile semnificative. Această etapă va implica
 utilizarea unor metode statistice avansate pentru a
 evalua impactul diferitelor variabile asupra rezultatelor
 obținute. În final, se va realiza o sinteză a
 rezultatelor și se va discuta asupra implicațiilor
 acestora în domeniul de studiu.

CONCLUZIUNI.

1. Spitalele curative în înțeles modern au început să fie înființate în Ardeal și în fosta Ungarie, după 1768 în urma reformelor administrative din epoca Tereziano-Josefină. Numărul acestor spitale până la 1848 era destul de mic în părțile noastre, iar organizarea lor era defectuoasă și inegală. În părțile ungurene existau până la 1848 spitale în Arad, Oradea, Băița-Bihor, Careii-Mari și Satu-Mare.

2. În timpul absolutismului austriac reorganizările spitalelor vechi și înființarea celor noi se fac după norme unitare. În Părțile Ungurene și în Banat spitalele din Arad, Oradea și Timișoara primesc denumirea de spitale publice și sunt reorganizate după principii pe atunci moderne. Tot în acea vreme se dă o deosebită atențiune organizării respectiv reorganizării unor spitale mici pentru bolnavi venerici.

3. În Ardeal existau în 1869 9 spitale publice și 8 spitale mai mici. De categoria primă țineau cele din Cluj, Târgu-Mureș, Sibiu, Turda, Făgăraș, Sfântu-Gheorghe, Miercurea-Ciucului, Dej și Deva. De a doua cele din Brașov, Bistrița, Sighișoara, Mediaș, Alba-Iulia, Mociu, Odorheiu, Aiud. Afară de acestea mai exista marele ospiciu pentru alienați din Sibiu și 4 spitale de ochi, în Sibiu, Brașov, Cluj și Târgu-Mureș.

4. În 1869 revenea în Ardeal și Ungaria câte un spital public la 148.3 mile pătrate. Ungaria și Ardealul aveau atunci 33 mari spitale publice, așa dar o cifră absolut insuficientă mai ales în comparație cu Austria.

Văzută și bună de imprimat:

Decanul Facultății:
(ss) Prof. Dr. D. MICHAIL.

Președintele tezei:
(ss) Prof. Dr. V. BOLOGA.

BIBLIOGRAFIE.

1. *Grosz Leopold*: Emlékirat a hazai betegápolási ügy keletkezése, fejlődése és jelenlegi állásáról. Budapesta, 1869.
2. *N. Iorga*: La continuation des hôpitaux byzantines par les hôpitaux roumains. București, 1932.
3. *Pataky J.*: A kolozsvári orvos-sebészi tanintézet tanári kara. Cluj, f. d.
4. *Orient J.*: Az erdélyi és bánáti gyógyszerészet története. Cluj, 1926.
5. *Santa Augustin*: Contribuțiuni la istoricul practicei și învățământului moșitului în Transilvania. Teza, Cluj, 1927.
6. *Sebestyén Gavril*: Contribuțiuni la istoria spitalelor din Cluj până în mijlocul secolului al XIX-lea. Teza, Cluj, 1932.
7. *Missits Gh.*: Gerhard van Swieten, prima școală medicală vieneză și Ardealul Medical din epoca Tereziano-Josefină. Teza, Cluj, 1933.
8. *Kepp Friedrich Victor*: O socoteală inedită a spitalului sibian din anii 1537—1538. Teza, Cluj, 1934.
9. *Dr. Bologa Valeriu*: Contribuțiuni la istoria medicinei din Ardeal, Cluj, 1927.
10. *Silvestru Moldovan și N. Togan*: Dicționarul numirilor de localități cu populațiune română din Transilvania, Banat, Crișana, Maramureș. Sibiu, 1919.
11. *C. Martinovici și N. Istrati*: Dicționarul Transilvaniei, Banatului și celorlalte ținuturi alipite. Cluj, 1921.